

Atatürk Dönemi Türkiye-Estonya İlişkileri

Büyük Harp sonrasında güçlü imparatorlukların birer parçasını oluşturan ülkelerde ulus devletlerin (Polonya, Çekoslovakya, Finlandiya, Estonya, Litvanya, Letonya, Yugoslavya, Avusturya, Macaristan) kurulma süreci yaşanırken; Anadolu topraklarında da Mustafa Kemal Paşa önderliğinde Türk milleti haksız işgallere karşı büyük bir direniş mücadelesi başlatıp yeni bir devletin temellerini atmayı başarmıştır.

Tarihsel arka plana bakıldığında; uzun bir süre Rus egemenliğinde kalan Estler'in, 30 Mart 1917'de özerklik kazandıkları ancak bu gelişmeye rağmen Alman birliklerinin o dönemdeki taarruzlarına maruz kalmaktan da kurtulamadıkları görülmektedir. İşgaller ülkesi haline getirilen Estonya, tüm bu olumsuzluklara rağmen 24 Şubat 1918'de bağımsızlık bildirgesini ilan etmiş olup yeni bir devletin temellerini attığını ise 23 Nisan 1919'da dünya kamuoyuna duyurma imkânı bulmuştur.

Estonya, iki büyük ölçekli gücün saldırılarına rağmen askerî başarı sağlamış olup Sovyet Rusya ile 2 Şubat 1920 günü Tartu/Dorpat isimli antlaşmayı imzalamıştır. Bu antlaşmaya göre; Sovyet Rusya "kendi arzusuyla ebediyen" Estonya ülkesi ve halkı üzerinde bütün egemenlik haklarından feragat ettiğini açıklamıştır.

İki dünya savaşı arası döneme bakıldığında; İngiltere, Fransa ve İtalya gibi Avrupa'nın önde gelen devletlerinin, Estonya'nın bağımsızlığını kazanabilmesi için çeşitli girişimlerde buldukları; Türklerin çoğunlukta yaşadığı yerlerde ise Wilson Prensiplerine aykırı bir şekilde işgaller sürecini başlattıkları görülmektedir. Bu sebeple Mustafa Kemal Paşa hareketi, bu oldu-bitti politikasına karşı hem cephede hem de masada büyük zaferler elde ederek Milli Mücadele döneminde Mondros Mütarekesi'nin yerine Mudanya'yı; Sevr'in yerine ise Lozan Antlaşması'nı geçerli hale getirmeyi başarmıştır.

Türkiye Cumhuriyeti, Atatürk döneminde (1923-1938) uluslararası siyaset alanında ilişkilerini yeniden kurabilme, bu ilişkileri devletler hukukuna, özellikle eşitlik ve karşılıklı olma (mütekabiliyet) ilkelerine uygun biçimde düzenleyebilme ve benimsediği barışçı/rasyonel politikasını uygulayabilme amacıyla Estonya'nın da içinde olduğu devletlerle bir dizi dostluk antlaşması imzalamıştır. Türkiye, bu antlaşmalarının imzalanmasıyla birlikte bağımsız ülkelerin büyük bir kısmıyla resmî ilişkiler kurmayı başardığı gibi taraflar arasında zamanla ilişkilerin gelişebilmesi için de uygun ortam hazırlama olanağı bulmuştur.

Estonya Cumhuriyeti ise bağımsızlığını taçlandırabilmek ve kendisini uluslararası siyasette kabul ettirebilmek için devletlerle siyasi ilişki kurmayı dış politikasının merkezine yerleştirmiştir. Bu bağlamda, iki taraf arasında siyasi ilişkilerinin resmî olarak kurulabilmesi için 1921 yılı itibariyle Estonya Cumhuriyeti Varşova Elçisi Aleksander Hellat Osmanlı makamları nezdinde girişimlere başlamıştır. Bu girişimler neticesinde Türkiye, Estonya'yı 23 Ocak 1924'te diplomatik olarak tanıma kararı almıştır.

Türkiye-Estonya ilişkilerinin tarihsel kökenlerine bakıldığında; 1924 yılında atılan adımların önem arz ettiği görülmektedir. Örneğin; Türkiye ve Estonya arasında dostluk antlaşması imzalanmadan önce, ilişkilerin geliştirilip çeşitlendirilebilmesi amacıyla spor diplomasisinden istifade edilmiş olup iki ülkenin milli futbol takımları 19 Haziran 1924 günü Reval Stadı'nda özel bir maçta karşı karşıya gelmişlerdir.

İki taraf arasındaki ilişkilere katkı sağlayan ikinci adım ise Erzurum ve çevresinde 13 Eylül 1924 tarihinde 6.8 şiddetinde gerçekleşen depremden sonra yaşanmıştır. Estonya Kızılhaç Merkez Komitesi, Uluslararası Kızılhaç

Komitesi'nin yardım genelgesine 24 Kasım 1924 tarihinde katılarak Erzurum depremzedelerine 100 \$ nakdi yardımda bulunmuştur. Reis-i Cumhur Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın deprem bölgesine gelerek devlet kurumlarının çalışmalarını bizzat yerinde incelemesi, Hilal-i Ahmer Cemiyeti (Kızılay)'nin çalışmaları, Kızılhaç Komitesi'nin ulaştırdığı yurtdışı yardımları ve ülke halkının birlik ve beraberlik içerisinde hareket etmesi bu depremin yaralarının hızla sarılmasına direkt katkıda bulunmuştur.

Türkiye ve Estonya arasında imzalanan dostluk antlaşması ise 1924 yılı içerisinde atılan en önemli adımdır. Türkiye, diplomatik ilişkilerin tam anlamıyla kurulabilmesi için 1924 yılının Mayıs ayında Varşova Orta Elçiliği'ne atanmış olan İbrahim Tali (Öngören) Bey'e, Estonya ile dostluk antlaşması imzalaması için yetki vermiştir. Varşova Büyükelçisi İbrahim Tali Bey, Estonya'nın Varşova Büyükelçisi J. Leppik'e bu konuda bir nota ileterek iki ülke arasında dostluk antlaşması imzalanmasını teklif etmiştir. Estonya Dışişleri Bakanı Robert Pusta, Türkiye'nin dostluk antlaşması imzalama isteğinde bulunduğunu 5 Kasım 1924'te Estonya Hükûmetine bildirdikten sonra iki taraf (Varşova Orta Elçisi İbrahim Tali Bey-Varşova Orta Elçisi John Leppik) arasında resmî görüşmeler başlamış olup 1 Aralık 1924 günü Dostluk, Siyasal İşbirliği, İttifak ve Tarafsızlık Antlaşması (Münakit Muhadenet Muahedenâmesi) imzalanmıştır.

Antlaşmanın 1. maddesinde "Türkiye-Estonya ilişkilerinde dostluğun geçerli olacağına"; 2. maddesinde "diplomatik ilişkilerin devletler hukuku esasları uyarınca kurulması gerektiği ve tarafların her birinin mümessili siyasilerinin karşılıklı olma şartıyla, devletler kanunu çerçevesinde muameleye mazhar olacaklarını kabul edeceklerine" dair yazılı ifadeler kayıt altına alınmıştır.

Türkiye, iki dünya savaşı arası dönemde Almanya ve Sovyetler Birliği gibi devletlerin yeniden nüfuz kurabilecekleri alanlarda kendisine yakın hissettiği küçük ölçekli bağımsız devletlerin kurulmuş olmalarını hem dünya barışı hem de Türkiye'nin güvenliği için kayda değer bir gelişme kapsamında değerlendirmeye tabi tutmuştur. Bu nedenle Ankara, Baltık bölgesinde yer alan diğer devletlerle de (Finlandiya-9 Aralık 1924, Letonya-3 Ocak 1925, Litvanya-17 Eylül 1930) benzer antlaşmalar imzalayarak ilişkilerin geliştirilmesini hedefleyen bir dış politika stratejisi izlemiştir.

İki dünya savaşı arası dönemde hem ulusal hem de küresel barışı sürdürebilmek için aktif dış politika takip eden Türkiye ve Estonya ikilisi, Briand-Kellogg Paktı (27 Ağustos 1928), Litvinov Protokolü (9 Şubat 1929) gibi savaşı yasa dışı hale getirmeye çalışan uluslararası girişimleri de destekleyerek ilgili hukuki metinleri milli meclislerinde onaylama iradesi göstermişlerdir. Gazi Mustafa Kemal, o dönemde yapmış olduğu bir konuşmada, "barışa dayalı dış politika ilkesinde Türkiye'nin samimi olduğunu ve diğer devletlerin de imzaladıkları metinlerdeki taahhütlere uymaları gerektiğini" ifade etmişti. Ancak siyasi tarih penceresinden bakıldığında; büyük ölçekli güçlerin (Almanya-Rusya-İtalya-İngiltere-Fransa), savaşın uluslararası anlaşmazlıklara tatminkâr bir çözüm olmayacağını savunan pasifizm doktrinine ve ahde vefa (pacta sunt servanda) ilkesine aykırı bir şekilde II. Dünya Harbi'ni başlattıkları bir realite şeklinde karşımıza çıkmaktadır.

Öte yandan Gazi Mustafa Kemal'in, ikinci kez Cumhurbaşkanı seçilmesi (1 Kasım 1927) üzerine Eston mevkidaşı Jaan Tõnisson'a ilişkileri daha da geliştirme arzusu taşıdığını bildiren bir mektup gönderdiği göze çarpmaktadır. Tõnisson ise Gazi Mustafa Kemal'i, ikinci kez Cumhurbaşkanı seçilmesinden dolayı tebrik ederek, taraflar arasındaki ilişkilerin geliştirilebilmesi için çaba göstereceğini bildirmiştir.

İki tarafın karşılıklı iyi niyet mesajından sonra Türkiye, Baltık ülkelerinde diplomatik yapılanmayı gerçekleştirebilmek için ilk adımı 1929 yılında atmıştır. Maslahatgüzar İbrahim Osman Bey'in ikametgâhı Riga'da (Letonya'nın başkenti)

olmak üzere üç Baltık ülkesine (Litvanya, Letonya ve Estonya) mahsus müşterek bir elçilik kurulmuştur. Aynı yıl Ernst Weberman ise Başkonsolos sıfatıyla İstanbul'a gelmiştir. Estonya'nın İstanbul Başkonsolosu Ernst Weberman (1929-1932), iki taraf arasındaki ilişkilerin güçlenebilmesi için görevi boyunca Estonya Cumhuriyeti Başkonsolosluğu'nun Taksim Sıra Selviler Sokağı'ndaki yeni binasında faaliyetlerde bulunmuştur. Türk dili üzerine çalışmalarıyla bilinen İbrahim Osman Bey de iki taraf arasındaki dostane ilişkilerin güçlenmesine katkıda bulunmuştur.

Küresel siyasette Rus-Alman tehlikesinin gün geçtikçe daha fazla hissedilmesi ve ayrıca İbrahim Osman Bey'in çalışmalarının etkisi, Türkiye ve Estonya ikilisini birbirlerine daha da yakınlaştırmıştır. Örneğin, Estonya Cumhurbaşkanı Konstantin Pats, Eston-Fin-Macar Birliği Reisi sıfatıyla Turani kavimler arasındaki kültürel yakınlaşmanın daha da güçlendirilmesi gerektiği kanaatini Gazi Mustafa Kemal'e gönderdiği 18 Mart 1931 tarihli aşağıdaki mektupta paylaşmıştır. Bu mektupta Estler ile Türkler arasındaki akrabalığa atıf yapan Konstantin Pats, ikili ilişkilerin daha da gelişebilmesi için Türkiye'nin Tallinn'de bir elçilik açmasını eğer bu durum mümkün değilse Riga'daki Elçiliğin Tallinn'e nakledilmesini talep etmiştir. Bu mektuptan memnuniyet duyan Türkiye, Tallinn'de Türk elçiliği kurulması talebini göz önünde bulunduracağını ancak şimdilik Baltıklarda bulunan Orta Elçi'nin Tallinn'e daha sıklıkla uğramasının temin edebileceğini Estonya'ya bildirmiştir. Dolayısıyla Türkiye, Riga'daki temsilciliğinin seviyesini Ağustos 1931'de maslahatgüzarlık seviyesinde tutmak kaydıyla İbrahim Osman Bey'in rütbesini Orta Elçi Müsteşar seviyesine çıkarmıştır.

Türkiye, iktisadi koşulların zorluğuna rağmen İbrahim Osman Bey'den sonra mevcut olan dostluk bağlarının muhafaza edilebilmesi ve kuvvetlenebilmesi için Stockholm'de Orta Elçi Ragıp Raif Bey'e 1935 yılında Estonya'yı kapsayacak şekilde ilave memuriyet verme kararı almıştır. Türkiye, bu karardan kısa bir sonra vazgeçip Estonya'nın isteğine uygun bir şekilde, Lahey Maslahatgüzarı olan Nuri Batu'yu Orta Elçi sıfatıyla Tallin'e atama kararı almıştır. Nuri Batu, 19 Eylül 1935 günü Estonya Cumhurbaşkanı Konstantin Pats'a Kadriorg Sarayında güven mektubunu sunup, Tallin'de ilk Türk temsilciliğini açma olanağı bulmuştur. Bu gelişmelerin yanı sıra; Estonya Cumhuriyeti, Türkiye Cumhuriyeti'nin Milletler Cemiyeti'ne davet edilmesine dair önergeyi, Milletler Cemiyeti Genel Kurulu'na 1 Temmuz 1932 günü sunan devletlerden biri olarak iyi niyet girişimlerine devam etmiştir.

Türkiye ve Estonya dış politika yürütücüleri, siyasi ilişkileri kurduktan sonra iktisadi ilişkileri de geliştirebilmek arzusuyla bu hususta bir mukavele mızalamaya karar vermişlerdir. Bu kapsamda iki taraf arasında (Türkiye Hariciye Vekâleti Müsteşarı Mehmed Enis Bey-Estonya Cumhuriyeti Varşova Elçisi Otto Strandman) gerçekleştirilen görüşmeler neticesinde "Mün'akit Ticaret ve Seyrüsefain Mukavelenâmesi" 12 Mart 1928 günü Ankara'da imzalanmıştır. Birinci Fasıl "İkamet" başlıklı olup 10 maddeden oluşmaktadır. İkinci Fasıl "Ticaret ve Seyrisefain" başlıklı olup 11. madde ile başlayıp 27. maddede sona ermektedir. Türkiye, dönemin iktisadi ve siyasi şartları gereği bu gibi sözleşmelerin yeniden gözden geçirilmesine karar verdiğinden ilgili Mukavelenâme 4 Eylül 1929 tarihinden itibaren hüküm ifade etmek üzere feshedilmiştir. Aynı gün iki taraf arasında Gümrük, Ticaret, Ekonomik, Teknik İşbirliği ve Teknik Yardım alanlarını kapsayan "Geçici Ticaret Anlaşması", Nota Teatisi yoluyla Ankara'da gerçekleştirilmiştir.

Türk Hükûmeti ile Eston Hükûmeti arasında "Mün'akit Ticaret ve Seyrüsefain Mukavelenâmesi" meselesini "Muahedenâme" şekline dönüştürmek üzere Türkiye'yi temsilen Diyarbakır Mebusu Zekai (Apaydın) Bey ve Hariciye Vekâleti Müsteşarı Numan (Menemencioğlu) Bey; Estonya'yı temsilen Ernst Weberman ikili görüşmelere Ankara'da başlamış olup 16 Eylül 1929 günü ilgili metin imzalanmıştır. Onay belgelerinin Ankara'da teati edildiği tarihten bir ay sonra 18 Mayıs 1931 tarihinde Muahedenâme yürürlüğe girmiştir. Türk-Eston iktisadi ilişkilerinin mukavelenâmeden,

muahadenâmeye dönüştürülmesi, memleketler arası dostluk bağlarını takviye edip gelişmesinde önem rol oynamıştır.

Türkiye ve Estonya dış politika karar alıcıları iktisadi ilişkileri (gümrük, ticaret, ekonomik, teknik işbirliği ve teknik yardımlar) daha da güçlendirebilmek amacıyla 13 Mart 1935 ve 6 Haziran 1937 tarihlerinde Ankara’da iki ayrı “Ticaret ve Kliring Anlaşmaları” imzalamışlardır. Bu türden iki yanlı uluslararası ticarete, birbirlerine bazı ayrıcalıklar tanıyarak anlaşma yapan iki ülke söz konusudur. Bu tür bir anlaşmada döviz kullanılmaz, mal bir başka mal ile değiştirilir, başka bir deyişle takas ve mahsup yöntemi kullanılır. Aralarında kliring anlaşması bulunan iki ülke, ithalatı ve ihracatı döviz kullanmadan kliring kurumları aracılığıyla gerçekleştirirler. Bu kurumlar merkez bankası ya da kliring ofsidir. Bu kapsamda Türkiye Cumhuriyeti ile Estonya Cumhuriyeti, iki taraf arasındaki Ticaret Anlaşması ve Kliring Anlaşmasını tamamlayan protokolü ise 29 Ağustos 1938 günü imzalayarak söz konusu dönemde iki ülke arasındaki iktisadi bağları kuvvetlendirmeye devam etmişlerdir.

Atatürk’ün 10 Kasım 1938 günü vefatı, Estonya başta olmak üzere Baltık ülkelerinde derin üzüntüye neden olmuştur. Estonya Cumhurbaşkanı K. Pats namına başyaveri, Hariciye Bakanı Karl Selter namına Protokol şefi ve Ordu Başkumandanı General Johan Laidoner, Harbiye Nazırı ve Genelkurmay Başkanı namına yaverleri, yabancı elçiler ve diplomasi heyeti azası ve Hariciye Bakanlığı çalışanları bizzat elçiliğe gelerek açılan defteri imzalamak suretiyle taziye ve üzüntülerini bildirmişlerdir. Baltık basını, Türkiye’nin ve medeniyet âleminin uğradığı bu büyük kayıp dolayısıyla üzüntülerini bildiren yazılar yayınlamışlardır. Estonya dış politika aktörleri, yabancı elçilik temsilcileri, Mustafa Kemal Atatürk’ün cenaze merasiminin gerçekleştirildiği 21 Kasım 1938 günü ülkedeki tüm bayrakları yarıya indirerek Türkiye’nin matemine iştirak etme nezaketinde bulunmuşlardır.

Sonuç olarak; Atatürk döneminde Türk ve Eston dış politika yürütücüleri, kültürel ortaklıkları da hesaba katarak kendi aralarında siyasi, iktisadi ve kültürel ilişkiler kurabilme ve geliştirebilme arzusuyla hareket etmişler ve bu konuda önemli adımlar atmaya başlamışlardır. Her iki devlet de iki dünya savaşı arası dönemde aktif ve barışçı bir dış politika stratejisi takip ederek içe kapalı ülkeler olmadıklarını göstermişler ve dünya barışına katkı için uluslararası örgütlere ve girişimlere destek vermeyi ilke edinmişlerdir. Atatürk Döneminde dostluk köprüsü kurmuş olan Türkiye ve Estonya, günümüzde NATO müttefikliği başta olmak üzere birçok alanda ilişkilerini daha da güçlendirmeyi hedeflemektedirler.

Mehmet Sait DİLEK

KAYNAKÇA

Arşivler

Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA)

BCA, 30.18.1.1/11.45.8

BCA, 30.18.1.1/12.75.5

BCA, 30.18.1.1/28.16.4

BCA, 30.18.1.2/5.46.20

BCA, 30.18.1.2/53.22.11

Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA)

BOA, HR. HMŞ.İŞO (Hariciye Nezâreti Hukuk Müşavirliği İstişare Odası), 123/14

BOA, HR. BEO (Hariciye Bab-ı Ali Evrak Odası), 4720/353980

BOA, HR. İM. (Hariciye Nezâreti İstanbul Murahhaslığı), 158/3

BOA, HR. İM. (Hariciye Nezâreti İstanbul Murahhaslığı), 225/72

BOA, HR. İM. (Hariciye Nezâreti İstanbul Murahhaslığı), 232/22

Kitaplar

Dr. İbrahim Tali Bey'in (Öngören) Günlüğü, (Haz.) Erdal AYDOĞAN-Şaban ORTAK, Arba Yayınları, İstanbul, 2000.

KENNEDY, Paul, **Büyük Güçlerin Yükseliş ve Çöküşleri, 16. Yüzyıldan Günümüze Ekonomik Değişim ve Askeri Çatışmalar**, (Çev.) Birtane KARANAÇI, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2002.

LOROT, Pascal, **Baltık Ülkeleri**, (Çev.) Hüsnü DİLLİ, İletişim Yayınları, İstanbul, 1991.

SMITH, David J., **Estonia Independence and European Integration**, New York, 2001.

SOYSAL, İsmail, **Tarihçeleri ve Açıklamaları İle Birlikte Türkiye'nin Siyasal Antlaşmaları I (1920-1945)**, TTK, Ankara, 2000.

ŞİMŞİR, Bilal, **Atatürk ve Yabancı Devlet Başkanları**, II, TTK, Ankara, 2001.

TAYLOR, Neil, **Estonia**, The Globe Pequot Press Inc, 2010.

Türkiye 85- Estonya 90: Tarih Boyunca Dostluk Başlıklı Serginin Kataloğu, Türkiye Cumhuriyeti Tallin Büyükelçiliği Yayını, 2009.

Uluslararası İlişkiler Sözlüğü, (Der.) Faruk SÖNMEZOĞLU, Haz. Ülke ARİBOĞAN-Gülden AYMAN-Beril DEDEOĞLU, Der Yayınları, İstanbul, 2005.

Makaleler

AYDIN, Nurhan-ERGÜN, Elif; 1924 Erzurum Depremi ve Gazi Mustafa Kemal Paşa", **Tarih ve Günce Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Dergisi**, I/2, (2018 Kış/Winter), s.145-168.

DİLEK, Mehmet Sait, "Atatürk Dönemi Türk-Eston İlişkileri", **Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi**, Yıl 6, Sayı 12, Güz 2010 s.5-29.

DİLEK, Mehmet Sait, "Büyük Güçlerin Politikaları ve Briand-Kellogg Paktı", **Uluslararası İlişkiler**, Cilt 10, Sayı 37 (Bahar 2013), s. 145-169.

KALEMLİ, Hüseyin, "1924 Erzurum Depreminde Yurtdışından Yapılan Yardımlar", **Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 14 (2), 2010, s.1-19.

KÜÇÜK, Evren, "Türk-Letton Diplomatik İlişkileri-Turco-Latvian Diplomatic Relations (1918-1939)", Edt. Ēriks Jēkabsons,

Latvija un Turcija: aizmirstās attiecības 1918-1940=Letonya ve Türkiye: unutulmuř ilişkiler 1918-1940=Latvia and Turkey: Forgotten "Relations 1918-1940, LU Akad miskais apg ds, R ga 2018, s. 298-333.

ÖZDEN, Neře, "A Few Notes on the Comparative History of Estonia", **Karadeniz**

Araştırmaları, Cilt 6, Sayı 21, s.1-11.

PUSTA, Kaarel Robert, "Estonya'nın Sovyetleřtirilmesi", (ev.) Dr. İlhan L TEM, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt 10, Sayı 1, Ankara, 1953, s.169-181.

TEMEL, Mehmet, "1918 Brest-Litovsk Antlaşması Sonrası Bağımsız Litvanya, Letonya ve Estonya, Osmanlı'nın Baltık Cumhuriyetlerine İlişkin Politikası", **Toplumsal Tarih**, Sayı 58, 1998, s.45-49.

Tezler

DADAK, Numan, **Türkiye-Estonya İlişkileri (1924-1940)**, (Basılmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019.

HANSO Hille, **The Mosul Question and Turanism: The Two Dynamics Influencing Estonia's Relations With Turkey in Interbellum Years**, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Bilgi University, 2019.

İnternet Kaynakları (Son Eriřim Tarihi) (12.10.2021)

<https://ankara.mfa.ee/tr/estonya-ve-turkiye/> (Estonya Ankara Büyükelçiliği Resmi Sayfası)

<http://tallin.be.mfa.gov.tr/Mission/MissionChiefHistory> (Türkiye Cumhuriyeti Tallin Büyükelçiliği Resmi Sayfası)

<https://www.tff.org/Default.aspx?pageID=29&macID=2827> (Türkiye Futbol Federasyonu Resmi İnternet Sitesi)

26/09/2023 tarihinde <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/ataturk-donemi-turkiye-estonya-iliskileri/?pdf=4634> adresinden eriřilmiřtir